

Kuriteoennetuse Nõukogu 20 tegevusaastat

Kriminaalpreventsiooni Nõukogu (KPN) loodi valitsuse 10.09.1993 määrusega nr 279 „Kriminaalpreventsiooni Nõukogu moodustamine“, millega seati nõukogu ülesandeks koordineerida kriminaalpreventsioonialast tegevust riigis, esitada valitsusele ettepanekuid ja anda soovitusi õiguskorra tagamist puudutavate küsimuste kohta. Üheks ülesandeks sai ka esitada valitsusele vähemalt kord aastas ülevaade enda tööst ja kuritegevuse olukorrast riigis. Nõukogu asjaajamist korraldas siseminister. Nõukogu töö toimus kaheastmelisena. Moodustati töörühmad, kelle töö andis sisendi juhatusele otsuste langetamiseks ja ettepanekute tegemiseks valitsusele. Valitsusele esitati ettepanekud kõikide olulisemate ja mitte tavapäraseid tööprotseduure puudutavate otsuste kohta koheselt peale juhatuse kinnitamist. Suhtlus valitsuse ja nõukogu juhatuse vahel oli päris tihe.

Alguses moodustati 4 komisjoni:

Analüüsi- ja prognoosi komisjon (esimene juht Jüri Pihl), Avalike suhete komisjon (esimene juht Poigo Nuuma), Ekspertiisikomisjon (esimene juht Hurma Kiviloo) ja Materiaalsete vahendite vajaduse selgitamise komisjon (esimene juht Herman Simm, hiljem Enn Pant).

1995. aastal vahetus esimees, kelleks sai siseminister Edgar Savisaare asemel justiitsminister Paul Varul ja siis tuli nõukogu tegevus üle Justiitsministeeriumisse. 21.12.1995 otsustas valitsus, et alates 1.01.1996 vastutab kriminaalpreventsiooni nõukogu asjaajamise korraldamise eest justiitsministeerium. Nõukogu eelarve oli 1,1 miljonit krooni. Kuriteoennetuse Nõukogu avaldas 1995ndal aastal arvamust järgmiste teemade kohta:

- haldusõigusrikkumiste seadus, politseiseadus ja kriminaalkoodeks;
- KPN ettepanek rahapesu seaduse algatamise ja rahandusministeeriumisse vastava komisjoni loomise kohta;
- algatati alaealiste vastutuse seaduse koostamine;
- prostitutsiooni õigusliku reguleerimise küsimus;
- majanduskuritegude uurimise meetodika heakskiitmises osalemine;
- kriminoloogia teaduskeskuse loomine Riigikaitse Akadeemiasse;
- erikriminaalkohtute moodustamine organiseeritud kuritegevusega tegelemiseks.

Kriminaalpreventsiooni Nõukogu palkas erinevaid eksperte, kes õigusloome ja teiste KPN pädevust puudutavate küsimuste puhul andsid nõukogule eksperthinnanguid ning mille alusel kujundati ka nõukogu poolt valitsusele esitatavad seisukohad, kuid erandkorras tegeleti nõukogu liikmete poolt ka ise seadusloomega (nt kriminaalkoodeksi ja kriminaalmenetluse koodeksi nn. „remont“).

Alustati riikliku kriminaalpreventsiooni programmi koostamist. Programmi koostamise kava kinnitas valitsus 31.07.1995 ning tekkis ka kriminaalpreventsiooni nõukogu juurde ajutine programmikomisjon, kelle ülesandeks oli läbi töötada kõik programmi koostamisega seotud ettepanekud.

Programmil oli 11 alaprogrammi, milledest valmisid ja kinnitati valitsuse poolt 4.

Nõukogu tellis aastas mitmeid valdkondlikke uuringuid. Koostama hakati ülevaateid kuritegevuse olukorrast riigis, Alguse sai uurimisprojekt „Õigusrikkumiste ja kuriteosündmuste kajastamine politseiinfos ja elanikkonna hoiakud- politseistatistika näitajate usaldusväärsus“.

Kriminaalpreventsiooni nõukogu ettepanekul kinnitas valitsus 21.11.1995 korraldusega nr 996-k juhtivministeeriumid olulisemates õiguskorra tagamisega seotud valdkondades – uimasti- ja

alkoholipoliitika (Sotsiaalministeerium), noorsoopoliitika (Kultuuriministeerium), hasartmängupoliitika (Rahandusministeerium), prostitutsioonivastane võitlus (Sotsiaalministeerium), tänavakuritegevuse ja korterivarguste vastane võitlus (Siseministeerium) ning finantskuritegevus (Rahandusministeerium).

1996. aastal kerkis Kuriteoennetuse Nõukogus üles surmanuhtlusega seotud probleemistik. Nõukogu kogus kokku eri ametkondadelt ja spetsialistidelt poolt- ja vastuargumente surmanuhtluse kaotamise kohta. Surmanuhtluse säilitamise pooldajad tõid esile, et säilitamine on vajalik, kuna kuritegevuse tase on kõrge, seda toetab avalik arvamus, see on odavam pikaajalisest vangistusest. Surmanuhtluse vastased leidsid, et ei ole tõendatud surmanuhtluse kuritegusid ärahoidev mõju, see on välispoliitiliselt ebasoovitav ning üldhumanistlikult vastuvõetamatu. Nõukogu arutas surmanuhtluse kui karistuse kaotamise küsimust enda 8.02.1996. a istungil, misjärel valitsus nõustus põhimõtteliselt nõukoha seisukohaga näha Eestis surmanuhtluse kui karistuse kaotamine ette pärast kriminaalseadustikus eluaegse vanglakaristuse kohaldamise ja teatud kuritegude puhul karistusaastate suurendamise sisseviimist. Kaotamise eelduseks on ka see, et kinnipidamiskohtades loodaks tingimused, kus eluaegsed kinnipeetavad teistega kokkupuudet ei omaks. Nõukogu hinnangul oli lisaks vaja avalikkusele selgitada surmanuhtluse kaotamise põhjendatust.

Valitsusele esitati ettepanekud prostitutsiooni õigusliku reguleerimise kohta. Nõukogu ei pidanud mõeldavaks prostitutsiooni legaliseerimist ja toetas erinevate meetmete rakendamist selleks, et prostitutsiooni kui nähtuse esinemist vähendada niipalju kui võimalik. Nõukogu soovitas lisaks õiguslike regulatsioonide võimaluste kasutamisele pöörata tähelepanu prostitutsiooni põhjustele, soodustingimustele, eitava hoiaku kujundamisele, kavandades ühtlase meetmete komplekti prostitutsiooni vastu võitlemiseks. Olulisim on ebaseaduslike lõbumajade, kupeldajate ja alaealiste prostitutsiooni vastane võitlus. Valitsusele soovitati väljendada poliitilist tahet ja valmisolekut mh piirata pornograafia levikut Eestis.

Nõukogu esitas valitsusele otsustamiseks materjale 131 korral ja valitsus võttis nende alusel vastu 10 otsust. Nõukogu tegevust korraldas justiitsministeeriumi kriminaalpreventsiooni talitus ja tagas nõukogu juhatus. Nõukogu eelarve oli 500 000 krooni.

Ka järgnevatel aastatel käis üsnagi vilgas tegevus, millest märgiksin Rootsi kriminaalpreventsiooni põhimõtteid tutvustava raamatu „Meie ühine vastutus“ tõlkimist ja väljaandmist. See Euroopas tehtava kriminaalpreventsioonitöö tutvustamiseks mõeldud väljaanne saadeti omavalitsustele ja maakondadele.

Loodi kriminaalpreventsiooni nõukogu tegevust tutvustav ja kriminaalstatistikat kajastav internetilehekülg. Teemale avalikkuse suurema tähelepanu tõmbamiseks sõlmis nõukogu Eesti Raadioga koostöölepingu saatesarja „Kriminaaltango“ teostamiseks. 8 saate vältel kajastati nõukogu ja noorsoopolitsei tegevust, munitsipaalpolitsei loomist ning karistuspoliitika ning kuriteoohvrite abistamisega seotud küsimusi.

1999. aastal tehti algust strateegia „Eesti kriminaalpreventsiooni süsteemi arengukontseptsioon“ koostamisega, milles määratleti ennetustegevuse toimumise tasandid (riik, KOV, elanikud) ning eri osapoolte kohustused ja vastutus ennetustegevuses. Riikliku kriminaalpreventsiooni programmi täitmisel ilmsid probleemid: erinevad ministeeriumid ei pidanud seatud ülesannete täitmist oluliseks ja Nõukogusoovitusel valitsuse poolt tehtud korraldused jäeti tihti täitmata.

Toimus avalik arutelu teemal „Meie võimalused õigusrikkumiste ennetamises“, kus Urmas Ott, Merle Karusoo ja Rein Lang arutasid politsei usalduse teemadel, kuritegu ennetamise võimaluste teemal võtsid sõna ka toleaeagsed ministrid: siseminister Jüri Mõis, justiitsminister Märt Rask, peaminister

Mart Laar. Kõik huvilised said töögruppides arutada noorsoo kuritegude ennetamise, äriühingute, kodanikeühenduste ja politsei võimaluste üle kuritegude ennetamisel.

Valitsus kinnitas 11. juulil 2000 Kuritegude ennetamise riikliku strateegia aastani 2005, milles seati viis olulisemat strateegilist eesmärki:

- üldsuse tõhusam kaasamine kuritegude ennetamisse;
- omandi tõhusam kaitse;
- suurem turvalisus tänavatel ja avalikes kohtades;
- noorte õigusrikkumiste ja kuritegude vähendamine;
- ohvriabi parem kättesaadavus;
- korduvkuritegude ärahoidmine.

Alustati avalikkuse teavitusele suunatud kriminaalpreventsiooni ürituste sarja „Kriminaalpreventsiooni kuu“, mille raames toimusid koolinoortele temaatilised loengud, õpilastööde konkurss „Turvaline kodutee“, kampaania „välisused lukku“ ja hakati valima turvalisemat Eesti linna. ning nõukogu kaasabil hakati ette valmistama turvalise elukeskkonna Eesti standardi koostamist.

2001. aastal auditeeris Riigikontroll kuritegevuse ennetamise riiklikku strateegiat aastani 2005 ja leidis, et ennetustegevuse paremaks korraldamiseks oleks vaja täiendada olemasolevate strateegiate lähteülesandeid ja oodatavaid tulemusi. Riigikontrolli arvates oli üheks olulisemaks tegevuseks eri osapoolte vahelise ennetustegevuse koordineerimise tõhustamine ja kontrollisüsteemi loomine, et oleks võimalik hinnata strateegia raames elluviidu tulemuslikkust. Lisaks leiti, et siiani ei ole piisavalt kogutud infot ennetustegevuste kohta ega ka hinnatud nende mõju ulatust ja tegevuste intensiivsust. Nenditi, et ennetustegevuses on vaja pikemaajalisemat strateegilist vaadet ning määratleda vajalikud vahendid seatud eesmärkide saavutamiseks.

Ka briti eksperdid andsid tolelaegsele strateegiale ka üsna hävitava hinnangu, mh nad kahtlesid, et sõnastatud eesmärkide elluviimisega saavutatakse edu. Nende hinnangul tuleb enam keskenduda prioriteetsete teemade valimisele ja arvestada tegevuste planeerimisel nende elluviimiseks kuluvate

Aasta lõpuistungil soovitas kriminaalpreventsiooni nõukogu kõikidel kriminaalpreventsiooniga tegelevatel ministeeriumidel moodustada struktuuriüksus või ametikoht, kelle põhiülesanne oleks tegeleda ennetusalase tööga. Lisaks soovitati valitsusele moodustada töörühm riikliku korrupsiooni ennetamise programmi väljatöötamiseks lähtudes GRECO soovitustest Eestile.

2003. aastal muudeti nõukogu nimi Kuriteoennetuse Nõukoguks. Nähtavasti oli selleks ajaks seadusandlik baas juba küllalt arenenud ning kõige suurem kiire möödus. Sellest tulenevalt komisjone enam ei moodustatud ja nõukogu muutus aegamisi üha enam nõuandvast ja ise vahetult tegutsevast organist (meenutagem ekspertiisikomisjoni suurt tähtsust, kus nõukogu tegevuse algaastatel käis läbi ja sai sisulise eksperthinnangu enamik selle valdkonna seaduseelnõudest) ärakuulavaks ja heakskiitvaks organiks.

Heaks näiteks selle kohta on nõukogu istungite toimumise sagedus Nii toimusid istungid 1994. a 19. detsembril, 1995. a 5. jaanuaril, 9. veebruaril, 8. märtsil, 13. aprillil.... seda loetelu võiks samas vaimus jätkata. Huvipakkuv võib olla asjaolu, et endine Politseiameti peadirektor Igor Amann võttis neist istungitest osa RAS Eesti Merelaevandus esindajana. Politseiametit aga esindas ei keegi muu, kui Hermann Simm...

Hiljem istungite arv stabiliseerus ning need toimusid sel aastatuhandel juba 3-4 korda aastas.

Ka tööstiil muutus oluliselt. 14. aprilli 2009. a istungi päevakorras oli 6 punkti. Kõigepealt otsustati järgmise istungi aeg ja koht. Seejärel kuulati

- karistus- ja kohtupraktika analüüsi tulemusi
- koolikohustuse mittetäitjate sanktsioonisüsteemi analüüsi tulemusi
- inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava 2008. a aruande tutvustust
- alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava 2008. a aruande tutvustust
- korruptsioonivastase strateegia 2008. a aruande tutvustust;

Aukartustäratav töömaht ühe istungipäeva kohta (mis muuseas kestis napilt üle 2 tunni.- lõunavaheaga ei peetud). Asi saab pisut selgemaks, kui vaatame, mida siis nõukogu nendes tähtsates küsimustes otsustas. Aga otsustati üsna trafaretselt – kõikides küsimustes võeti analüüsid ja aruanded teadmiseks. Ei paista enam kusagilt valitsusele nõuandvat rolli.

Ehk oli tegemist juhusega? Aga võta näpust, 13. aprillil 2010 toimus järjekordne istung. Päevakorras oli 7 küsimust ja võeti vastu ka 7 otsust.

Kõigepealt määrati järgmise istungi toimumise aeg ja koht. Seejärel kiideti heaks Kuriteoennetuse Nõukogu 2008. ja 2009. aasta tegevusaruanne. Siis võeti teadmiseks: vägivalda vähendamise arengukava aastateks 2010 -2014; korruptsioonivastase võitluse strateegia 2009. aasta aruanne; retsidiivse uuringu tulemused; ohvriuuringu lühiülevaade.

Head kuulajad. Püüdsin minu käsutuses olnud aja jooksul tuua Teieni lühiülevaate sellest tohutu suurest valdkondade ja teemade hulgast, millega Kriminaalpreventsiooni Nõukogu ning tema järeltulija Kuriteoennetuse Nõukogu on pidanud 20 aasta jooksul rinda pistma. Kindlasti oleks mõni teine ettekandja võib-olla pidanud vajalikuks rõhutada mõnda teis aspekti, kuid uskuge – ka mina püüdsin anda oma parima.

Täna Teid selle lahke tähelepanu eest!